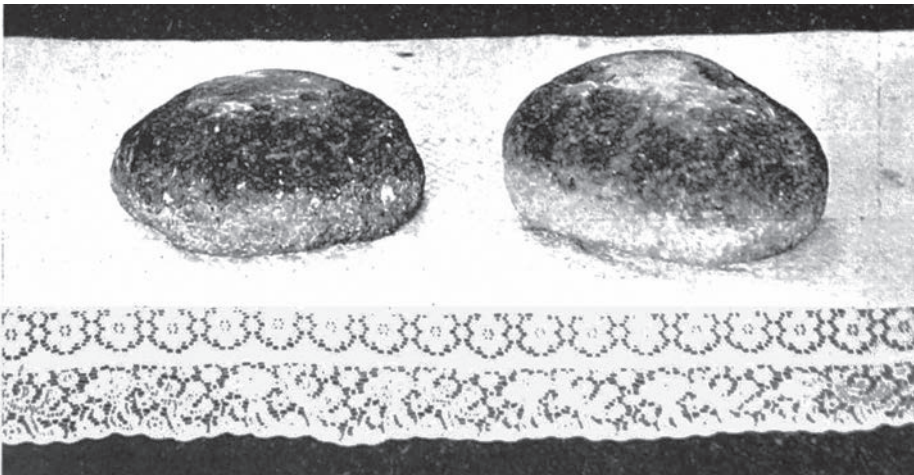

SINT-VEERLE BIJ HET GRAVENSTEEN EN IN DE SINT-BAAFSABDIJ

Marc Hanson

Volgens een heiligenleven (vita) uit de negende eeuw was Sint-Veerle, de heilige Pharaïdis, een dochter van Theodorik, hertog van Lotharingen en Bourgondië. Ze werd uitgehuwelijkt maar wou maagd blijven. Reden waarom de huwelijkskandidaat haar zijn hele leven stalkte. In Gent is ze vooral bekend van het gelijknamige plein. Veel Gentenaars weten dat volgens de legende deze heilige de zachte broden van een vrekkige vrouw in stenen (afb. 1) veranderde en dat ze een opgepeuzelde haan of gans vanuit de schamele restjes, een paar poten en wat pluimen, weer tot leven wekte (afb. 2). Geïnteresseerden in geschiedenis zullen ook bekend zijn met het Sint-Veerlekapittel dat geen kanunnikenkapittel was in de gebruikelijke betekenis van het woord, maar de opvolger van de groep priesters-kapelaans die de eredienst in de grafelijke burchkapel verzorgde.

De heilige heeft nauwe banden gehad zowel met dit kapittel bij de in oorsprong grafelijke kapel aan het Gravensteen als met de Sint-Baafsabdij. Hoe is dat te verklaren? Het waren kloosterlingen van het Gandaklooster, vanaf de negende eeuw meestal Sint-Baafs genoemd, die de heilige introduceerden in

Afb. 1. Uit: De Keyser, P., 1939, De stenen broden van de St Niklaaskerk te Gent. Oostvlaamsche Zanten, 14, 85-110.

Gent. In de loop van de achtste eeuw zou abt Egilfried enkele overblijfselen van de heilige naar Gent hebben gebracht. Daar werden ze aan de relieken-schat van de abdij toegevoegd en met grote zorg bewaard. Bij de Noorman-neninvall van 879-880 sloegen de Baafse kanunniken op de vlucht naar Noord-Frankrijk om zichzelf en de relieken van onder andere Sint-Veerle in veilig-heid te brengen. Pas decennia later, ca. 930, keerde een delegatie van zeven religieuzen uit Laon terug naar Gent. Vóór de restauratie van de abdijgebou-wen werden de relieken tijdelijk ondergebracht in de kapel van de grafelijke residentie in Gent, het huidige drukbezochte Gravensteen.

Afb. 2. Het beeldje van Sint-Veerle met een brood in haar handen en gans aan haar voeten door de dekenij Patershol geplaatst in een barok poortje, vermoedelijk afkomstig uit het afge-broken Kuldershuis aan het Bisdomplein.

Na de (gedeeltelijke) heroprichting van de abdijgebouwen werden de relieken van Sint-Veerle plechtig teruggebracht naar hun oorspronkelijke Gentse be-waarplaats. Enkele stukjes reliek bleven echter in de burchtkerk bewaard. Jaarlijks werd een processie (ommegang) georganiseerd als dankbare herin-ning aan die schenking. Deze processie was vooral een aangelegenheid van de clerus, waarbij de stedelijke bevolking weinig betrokken was. Omstreeks dezelfde tijd werd de Sint-Veerlekerk gebouwd, gelegen aan de zuidkant van het huidige Sint-Veerleplein bij het Gravensteen (afb. 3 en 4). De groep gee-

stelijken die aan de burchtkapel was verbonden, vormde vanaf het begin van de dertiende eeuw het seculiere Sint-Veerlekapittel (afb. 5, 6 en 7). Sint-Veerle werd dus op twee plaatsen in Gent vereerd: in de aan haar toegewijde kapittelkerk, waar (een gedeelte van) haar overblijfselen in een schrijn werden bewaard en in de Sint-Baafsabdij, waar een ander deel werd bewaard.

Afb. 3. De Sint-Veerlekerk kort voor de ombouw (Arent van Wynendaele, ca. 1580, Stadsarchief Gent, Atlas Goetghebuer L41-20).

In de Sint-Baafsabdij werd haar cultus levend gehouden tot aan de afbraak van de abdij in 1540, zij het met minder succes dan deze van Bavo, Sint-Lieven en Macharius. Net rond die tijd escaleerden de spanningen rond de processie tussen het kapelankenkapittel van Sint-Veerle en het kanunnikenkapittel van Sint-Baafs. De najver bestond al sinds de vijftiende eeuw en had wellicht te maken met de toen erg belangrijk geachte plaats en voorrang in deze plechtige kerkelijke omgang. In 1538 weigerden de kapelaans van Sint-Veerle zelfs gewoonweg om op de kruisdagen (maandag-woensdag voor Hemelvaartsdag) naar Sint-Baafs te gaan. Toen de nieuwe Baafse kanunniken zelf op woensdag in processie naar Sint-Veerle gingen, stonden ze voor een gesloten kerkdeur. Na klacht van Sint-Baafs gelaste keizer Karel V op 23 april 1539 een deurwaarder om het Sint-Veerlekapittel aan te manen genoegdoening te verschaffen aan het Baafse kapittel en het bij weigering voor de Raad van Vlaanderen

Afb. 4. Dezelfde kerk (toen ex-kerk) tien jaar later (1590, aquarel door P.J. Goetghebuer, Stadsarchief Gent, Atlas Goetghebuer L41-20, hier anders geïoriënteerd dan bij afb. 3). Het gebouw werd omgevormd tot o.m. twee grote huizen aan het Sint-Veerleplein (links). Rechts de kraan en enkele huizen van de Kraanlei.

te dagen. Op 9 mei antwoordde deurwaarder Cornelis de Cusere de keizer dat hij zijn opdracht had uitgevoerd en het Veerlekapittel tegen 20 mei had gedagvaard. De hele twist eindigde in mineur omdat de processie niet meer kon doorgaan, nadat de keizer zelf de abdij in 1540 had laten afbreken.

Jaarlijks werden op de naamdag van Sint-Veerle (4 januari) feestelijkheden georganiseerd. Bisschop Jansenius verbood ze in 1569 omwille van hun 'ont-aarde' karakter. Ten tijde van de Beeldenstormen werd de kapittelkerk ernstig beschadigd. Wellicht gingen toen de relieken van de patroonheilige van de

Afb. 5. Detail uit afb. 4 uitvergroot: in het medaillon: de heilige met goed herkenbare martelarenpalm en brood. Erboven: hoed en met elkaar verbonden kwasten, attriboot van het kapittel.

Afb. 6. Zegels van het kapittel (Stadsarchief Gent, Atlas Goetghebuer L41)

kerk verloren. Logisch dat het bergaf ging met de verering van de heilige. In 1611 werden in de Sint-Baafskathedraal een paar overblijfselen van de heilige Veerle teruggevonden. Ze werden aan het gelijknamige kapittel overgemaakt. Na het verdwijnen van de Sint-Veerlekerk in de loop van de zeventiende eeuw en de afschaffing van het kapittel op het einde van de achttiende eeuw, herinnerde geen enkele bidplaats nog aan de heilige, met uitzondering van de Sint-Niklaaskerk (zie afb. 1) waar het voormalig grafelijk kapittel een onderdak gevonden had. Zo geraakte ze in Gent meer en meer in de vergetelheid.

Geraadpleegde bronnen en literatuur

- Bru, A.M., Vermeiren, G. (2004). De Sint-Veerlekerk. *Erfgoedmemo Gent* nr. 8.
- Declercq, G. (1989). Nieuwe inzichten over de oorsprong van het Sint-Veerlekapittel in Gent. In: *Handelingen der Maatschappij voor Geschied- en Oudheidkunde te Gent*, dl. 43, p. 49-102.
- De Keyser, P. (1939). De stenen broden van de Sint-Niklaaskerk te Gent. In: *Oost-Vlaamsche Zanten* jg. 14, p. 43.
- Gysseling, M., Carnier, M. (2000), *Inventaris van het archief van Sint-Baafs en bisdom Gent tot eind 1801*, delen IV, Brussel, passim; voor het Sint-Veerlekapittel: de reeksen S en SN.
- Somers, A. (2015), Bij de graven van Vlaanderen. In: Mantels, R. e.a. (eds.) *Geloven in Gent*.

Plaatsen van religieus leven, Gent, p. 53-57. Met beredeneerde bibliografie.
Voordeckers-Declercq M.H. (1963), Het ontstaan van de S. Veerlecultus te Gent. In: *Handelingen der Maatschappij voor Geschied- en Oudheidkunde te Gent*, dl. 17, p. 3-28.

Afb. 7. Lid van het kapittel zoals die er in de 18de eeuw kon uitzien (Stadsarchief Gent, Atlas Goetghehuer L41).